

III Всеукраїнський конкурс студентських робіт за галузями знань «Міжнародні відносини» та «Журналістика»

Студентські наукові змагання третій рік поспіль відбуваються під проводом Київського національного торговельно-економічного університету та ГО "Українська асоціація зовнішньої політики". Традиційно робота, визнана експертною кращою, публікується на сторінках журналу «Зовнішні справи». Цьогоріч звання «Лауреата» виборола студентка Інституту гуманітарних та соціальних наук Національного університету «Львівська політехніка» Андріана Вовк. Науковий керівник - к. політ. н., доц. О. Я. Івасечко, асистент кафедри політології та міжнародних відносин Національного університету «Львівська політехніка».

УДК 32:94

DOI

ЕКОАКТИВІЗМ – СУЧАСНИЙ ТРЕНД МІЖНАРОДНИХ ВІДНОСИН

SUMMARY

Andriana Vovk. Ecoactivism as a new trend of international relations. Environmental issues and politicians' fail to conquer the global warming and irreversible climate change has raised public concern. Ecology is now being at the stake at every level beginning from the pupils and ending with political leaders. However, the struggles of the latter had been rather unsuccessful and proved that the economy and industrial development were at the forefront. The United Nations Framework Convention on Climate Change, the Kyoto Protocol and Paris Agreement are now all regarded as instruments of uniting the states around the problem but not the mechanisms of its resolution. All of the documents have failed their prime purposes to fight the global warming while their principles and provisions are setting unattainable goals. Such destructive policies have resulted in proliferation of massive protests all over the globe which are usually led under the auspices of eco activists

who are constantly claiming their right to a safer environment. Ecoactivism is regarded as a way out of political standoff and a cure from the inevitable death of entire eco-systems and species. That is why Greta Thunberg and her resonating exclamations are now seen as a panacea and hope for a better future for current and upcoming generations. The phenomenon of the 16-year-old girl has become worldwide because of her ability to basically start an ecological revolution. Her innovative approach has changed the climatic game and her harrowing speech from the UN tribune has put the world upside down. That is the reason for the further research dedicated to ecoactivism, environmental problems, political and economic priorities, fluctuating public behaviors, Greta Thunberg's approach, and methods of reversing the climate change.

Keywords: ecoactivism, climate change, global warming, climate accords, Kyoto protocol, Paris agreement, phenomenon, capitalism, political standoff.

Протягом 1980-х років зароджується нове для глобальної спільноти поняття – «екологічна безпека». Людство по-новому поглянуло на проблеми озонових дір, забруднення атмосфери, кислотних дощів, вирубки лісів та багато інших, напряду пов'язаних із проблемою глобального потепління. В той час, коли на міжнародній арені й без того були десятки проблем, вирішення питань екологічних і кліматичних змін набуло актуальності, що сприяло розвитку кооперації всіх країн. Саме тому значення кліматичних угод, протоколів та екоактивізму для світової громадськості важко переоцінити. Незважаючи на прийняття 2015 року Паризької угоди, Кіотський протокол назавжди увійшов в історію як перший міжнародний документ, що об'єднав увесь світ навколо спільної проблеми заради збереження теперішнього та майбутнього поколінь. Наразі проблеми кліматичних змін є актуальними для більшості країн світу, а екоактивізм набуває все масштабніших розмірів на всій планеті, що визначає **актуальність** даного дослідження.

Об'єктом дослідження є причини виникнення екоактивізму та роль у цьому міжнародних кліматичних угод, їхня неієздатність та відсутність підтримки з боку найбільших держав.

Предметом дослідження є екоактивізм та його вплив на міжнародні відносини, роль Грети Тумберг у популяризації ідей, спрямованих на підтримку боротьби з глобальним потеплінням.

Мета роботи полягає у дослідженні проблем реалізації Кіотського протоколу, що зумовили недосягнення його головної мети та неефективність редукції емісії парникових газів у глобальному масштабі.

У середині 80-х років ХХ ст. проблема зміни клімату набула небувалої досі гостроти. Саме тоді вчені дійшли висновку, що однією з причин парникового ефекту є антропогенні чинники. 1988 року Всесвітня метеорологічна організація і Програма ООН з довкілля заснували Міжурядову групу експертів з питань змін клімату (МГЕЗК), що є міжнародним форумом вчених. Того ж року Генеральною Асамблеєю ООН вперше було розглянуто питання щодо кліматичних змін й прийнято Резолюцію 43/53 «Захист глобального клімату в інтересах сьогодишнього і майбутнього поколінь людства»[7, с. 12].

Свій Перший оцінювальний звіт МГЕЗК випустила 1990 року, в якому підтвердила загрози кліматичних змін і закликала до створення спеціального глобального договору задля вирішення кліматичної проблеми. Заклик вчених підтримала Генеральна Асамблея ООН, видавши Резолюцію 45/212, на основі якої було розроблено Рамкову конвенцію ООН про зміну клімату. Конвенція була відкрита для підписання 4 червня 1992 року на конференції ООН у Ріо-де-Жанейро з навколишнього середовища та розвитку, а 21 березня 1994 року – набула сили [7, с. 15]. Станом на сьогодні Сторонами Конвенції є 196 держав (усі країни-члени ООН), а також Ніуе, острови Кука та Європейський Союз. Україна ратифікувала Конвенцію 26 жовтня 1996 року [2, 6].

1995 року МГЕЗК видала Другий оцінювальний звіт, основним висновком якого встановлено необхідність серйозних дій щодо зниження викидів. 11 грудня 1997 р. на Третій конференції Сторін РКЗК прийнято Кіотський

протокол. 2001 року було прийнято Третій оцінювальний звіт МГЕЗК, що підтвердив факт антропогенного потепління клімату, причому виявилось, що зміни є набагато сильнішими ніж вважалось раніше. Пізніше на Сьомій конференції Сторін РКЗК прийняли Маракеські домовленості, що фактично одноставно погодили підзаконні акти Кіотського протоколу [5]. Станом на червень 2003 року Кіотський протокол ратифікували усі країни ЄС, Японія, Канада і всі провідні країни, що розвиваються. 2005 року протокол набув сили [1, с. 21]. Він встановлює зобов'язання розвинутих країн щодо обмеження викидів парникових газів протягом 2008 – 2012 років [1].

В основі Кіотського протоколу лежить декілька основоположних принципів, що є дещо незвичними, однак усі вони були зрозумілими ще 1997 року і саме вони визначили долю Кіотського протоколу.

По-перше, вчені впевнені в антропогенному характері причин кліматичних змін. Зрозумілою також є майбутня загроза, але поки не встановлений прямий причинно-наслідковий зв'язок: зниження викиду – отримання ефекту.

По-друге, контроль за викидами парникових газів охоплює всю світову економіку. Досягнути змін стрімко і одразу було неможливо, тому було обрано 5-річний термін протягом 2008 – 2012 років.

По-третє, парникові гази самі собою не є забруднювачами, тому заміна виробничого обладнання, бойлерів, енергоустановок тощо відіграють провідну роль у зниженні викидів, але це вимагає часу та коштів. Саме з цієї причини було запропоновано торгівлю квотами, що перетворювало Кіотський протокол на першу міжнародну домовленість про ринкові принципи охорони природи.

По-четверте, якщо на даний момент немає прямої кліматичної загрози, то вживати примусові заходи, що заважали б розвитку національних економік, ще рано. За таких обставин кожна країна може взяти на себе такі зобов'язання, які забажає. Кіотський протокол не примушує до жодних зобов'язувальних політик і заходів.

По-п'яте, підхід, за якого держава сама обирає зобов'язання, означає вирішення двох питань: 1) як держава хоче впливати на власний національний

бізнес і допомогти йому; 2) якими є політичні амбіції провідних держав.

Перше призвело до орієнтації Протоколу на розвиток енергетики. Ліси та інші поглиначі CO₂ з атмосфери виявилися б непотрібними. Знадобилися численні зусилля ряду країн, щоб зберегти ліси і вирівняти їх у правах з енергетикою. Як наслідок, вони стали рівними для будь-яких міждержавних зобов'язань. Водночас була введена додаткова квота на використання лісів.

Друге – політичні амбіції провідних держав – призвели до драматичного фіналу для США та Австралії. При адекватному розумінні Кіотського протоколу в довгостроковій глобальній перспективі його цінність не знизилася б, якби США взяли в Кіото більш м'які зобов'язання. Незважаючи на самостійний вибір зобов'язань країнами, було вирішено ще раз перестрахуватись і не приймати жодних фінансових санкцій до порушників. Це записано в згаданих Маракеських домовленостях [1, с. 22 – 23].

Одним з недоліків Кіотського протоколу є те, що він дає досить загальні формулювання, а також не містить деталей виконання зобов'язань. Документ було деталізовано восени 2001 р., коли під час Сьомої конференції Сторін РКЗК одноголосно були погоджені Маракеські домовленості, що послужили фактичними підзаконними актами Кіотського протоколу та описали умови участі країн у механізмах Кіотського протоколу, встановивши також правила його впровадження. Найважливішою частиною Домовленостей є економічні механізми: по-перше, торгівля квотами; по-друге, проекти спільного здійснення, що виконуються на території держави при частковому чи повному фінансуванні іншої держави; по-третє, проекти механізму чистого розвитку, що виконуються на території країн, що розвиваються при фінансуванні зі сторони держави [3, с. 5 – 17].

Як і Кіотський протокол, Паризька угода стала черговою жертвою політичних та економічних реалій. Коли президент США Дональд Трамп офіційно позбавив Америку участі в договорі, кіото-паризький підхід до вирішення проблеми глобальних кліматичних змін провалився. Наразі шанси на конструктивні дії здаються невагомими. А полеміка серед міжнародних акторів

доведена до абсурду. Учасники кампаній із захисту довкілля висловлювали невдоволення політикою Трампа, потенційним результатом якої може стати кліматичний колапс та апогей забруднення навколишнього середовища [4].

Варто зазначити, що навіть за умови невиходу Сполучених Штатів зі складу країн-учасниць Паризької угоди внесок останньої до вирішення проблеми глобального потепління навряд чи був би суттєвим, адже її постанови ніяк не відповідали реальному стану справ. Амбіційні заяви про утримання середньої температури Землі на рівні не вище 1,5°C не здатні були бути реалізованими, окрім як за умови руйнівної загальносвітової рецесії.

За оцінками РКЗК ООН, навіть якщо кожна країна-підписант угоди здійснить скорочення повною мірою, викиди CO₂ зменшаться лише на 56 млрд тонн до 2030 року. Утримання росту середньої температури планети нижче 2°C потребує, що викиди CO₂ за століття впадуть до 6 000 млрд тонн [4].

Отже, політичні потуги та економічні реалії виявились несумісними у справі вирішення проблеми кліматичних змін. Занепокоєння широкої громадськості викликали резонансні заяви президента Д. Трампа про неіснуючі загрози, а саме зміну клімату і глобальне потепління, назвавши їх «видумкою» [12]. Такі сумнівні твердження призвели до масових виступів у всьому світу, а пріоритетне значення економічних відносин і капіталістичних амбіцій для найпотужніших держав спричинило появу нового руху серед світової громадськості, що тепер носить назву «екоактивізм».

Протягом декількох останніх десятиліть екоактивізм перебував у центрі уваги, оскільки кліматична проблема та пошук шляхів її вирішення почали ставати все нагальнішими. Пластик в океанах Південно-Східної Азії почав формувати цілі плато, ґрунти на всій планеті наповнені хімікатами від надмірного використання пестицидів, питна вода забруднена, а ліси знищуються внаслідок процесів видобування корисних копалин і будівництва [9].

Найбільш вражаючими є голоси людей, що випробовують реальний вплив зміни клімату та забруднення на собі кожного дня. До прикладу, жінки в Нігерії

працюють з електронними відходами без спеціального обладнання чи одягу, піддаючи себе підвищеному ризику набуття онкологічних захворювань.

Екоактивізм є важливим, адже він не обмежує себе одним лише захистом екосистем. Натомість, він також забезпечує постраждалих від непропорційності деградації навколишнього середовища можливістю висловити свої думки та занепокоєння. Тож екоактивізм є не лише питанням екології, а й одним із найкращих шляхів запевнення політичних і соціальних змін [13].

Одним із найбільших досягнень руху активістів є всезагальне визнання прямого зв'язку між захистом навколишнього середовища та правами людини. У березні 2018 р. ООН здійснила крок у напрямку до визнання права на здорове довкілля одним із прав людини. Дотримання основоположних прав людини нерозлучне із захистом навколишнього середовища, оскільки і люди, і довкілля є невід'ємними складовими одне одного та їхнього благополуччя [8].

Екоактивізм визначають як об'єднання різноманітних груп індивідів та організацій, що співпрацюють у соціальній, науковій, політичній та інших галузях з основною ціллю: висловити своє невдоволення сучасною ситуацією у справах захисту навколишнього середовища. Такі люди та організації є колективними складовими екологічних рухів, екологічного стилю життя і поділяють спільний порядок денний у питаннях захисту та збереження навколишнього середовища.

Найважливішою ідеологією, яку поділяють активісти в контексті ідейності – це шляхи подолання екологічних проблем. Отже, екоактивізм може умовно бути поділений на три частини, базуючись на його визначенні: сегментна, поліцентрична та мережева. Сегментна частина передбачає, що організація має диверсифіковану групи, учасники якої об'єднуються на тлі спільних інтересів. Поліцентрична – що групи мають чисельні та, зазвичай, тимчасові центри впливу. Остання частина – мережева – передбачає вільний, інтегрований і сітчастий мережевий простір, що має численні зв'язки, сформовані шляхом членства в ньому. В центрі уваги екоактивізму XXI століття є ядерна енергія, кислотні дощі, озонові діри, токсичні відходи, будівництво доріг, спалювання

горючих корисних копалин, популяризація та здешевлення альтернативних джерел енергії тощо [14].

Ідейною натхненницею кліматичних кампаній і «провідником» громадськості у боротьбі за збереження клімату стала 16-річна шведка Грета Тунберг. Дівчина стала лицем екоактивізму, а її особистістю стали цікавитись екоактивісти з усього світу. 20 вересня 2019 року приблизно чотири мільйони людей в 161 країні вийшли на вулиці, ставши учасниками найбільшої демонстрації, присвяченої кліматичним змінам в історії.

На чолі цього глобального кліматичного страйку стояла Грета, яка ввійшла до центру уваги світового населення як лідер молодіжного руху, що спонукає уряди та бізнесові корпорації до рішучих дій у справах боротьби з кліматичною кризою та глобальним потеплінням.

Тунберг запустила рух під назвою «П'ятниці задля майбутнього» або Шкільний страйк заради клімату 2018 року, тим самим заохочуючи учнів та студентів долучатися до акцій на підтримку збереження довкілля та вимагати дій від уряду й високоповажних осіб. В листопаді того ж року, коли вона навчалася у дев'ятому класі, Тунберг проводила страйк під шведським парламентом протягом двох тижнів і вимагала в урядовців зменшення кількості викидів парникових газів на 15 % щороку. Наразі Грета проводить страйки кожної п'ятниці. 15 березня 2019 року Тунберг стала обличчям масової кампанії на підтримку активних дій з боротьби із глобальним потеплінням, в якій взяли участь більше ніж один мільйон студентів, що пропустили заняття в п'ятницю [10, 11].

Дії дівчини не залишила без уваги й одна з найвпливовіших і найбільших міжурядових організацій на політичній арені – ООН. 21 вересня цього року вона виступала на саміті ООН з питань клімату у Нью-Йорку, де виголосила пристрасну і несамовиту промову, зокрема заявивши: «Все це неправильно. Я не повинна стояти тут. Я повинна бути в школі, на іншому березі океану. Незважаючи на це, ви прийшли до мене, щоб я дала вам надію? Як ви смієте! Ви вкрали мої мрії і моє дитинство своїми пустими словами». Аби добратися до місця проведення події, Тунберг пересікла Атлантику човном, що не використовує горючі корисні копалини як паливо, щоб уникнути викидів

діоксиду вуглецю. Грета зустрічалася з урядовцями Норвегії, Великобританії, США, спілкувалася з экс-президентом Америки Бараком Обамою, Папою Римським та законодавцями Сполучених Штатів і Британії [15].

Отже, внаслідок перемоги політичних та економічних амбіцій, жодна країна-учасниця Рамкової конвенції ООН зі зміни клімату не здатна зробити суттєвого внеску до зменшення кількості світових викидів парникових газів. Ані Кіотський протокол, ані Паризька угода не виправдали сподівання кліматичних активістів, що спонукало до масових протестів. Екоактивізм наразі є одним з провідних трендів міжнародних відносин, локомотивом якого є молодь. Екоактивізм – об'єднання груп індивідів та організацій, що співпрацюють у соціальній, науковій, політичній та інших галузях з метою запобігти невідворотним змінам навколишнього середовища. Однією з ідейних натхненниць та обличчям сучасних кліматичних рухів є 16-річна Грета Тунберг, яка своїми акціями й страйками надихнула мільйони людей висловити своє невдоволення та вимагати від урядів активних дій зі скорочення викидів діоксиду вуглецю до атмосфери.

Список використаних джерел:

1. Кокорин А. О. Изменение климата и Киотский протокол – реалии и практические возможности / А.О. Кокорин, И.Г. Грицевич, Г.В. Сафонов // М.: WWF России. – 2004. – 64 с.
2. Кокорин, А. О. Что будет после Киотского протокола? Международное соглашение об ограничении выбросов парниковых газов после 2012 г. / А.О. Кокорин, Г.В. Сафонов // – М.: WWF России, GOF. – 2007. – 24 с.
3. Лицур І. М. Дослідження проблем впровадження пунктів Кіотського протоколу на мезо- та макрорівні / І.М. Лицур, О.В. Гребенюк // Наукові праці Лісівничої академії наук України: збірник наукових праць 2014. – 2014. – № 12. – С. 216 – 220.
4. Ломборг, Б. Почему Парижское соглашение по климату было обречено и

до Трампа [Електронний ресурс] // Bird in Flight (від 20 червня 2017). – Режим доступу: <https://birdinflight.com/ru/mir/20170620-bjorn-lomborg-about-trump-and-paris-climate-agreement.html>.

5. Маракешские договоренности. Решение 2/CP.7: доклад Конференции Сторон о работе ее седьмой сессии, состоявшейся в Марракеше (м. Марракеш, 29.10 – 10.11.2001 р.). – М.: ООН, 2002. – С. 5 – 17.

6. Рамкова конвенція Організації Об'єднаних Націй про зміну клімату від 29.10.1996 № 435/96-ВР [Електронний ресурс] // Законодавство України. – Режим доступу: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_044.

7. Рамочная конвенция ООН об изменении климата. Первые десять лет / [за ред. Л. Р. Кокоріна] ; пер. з англ. В. І. Сафонов. – М. : WWF России, 2004. – с. 101.

8. Mortimore, L. Embodied ways of knowing: women's eco-activism [Електронний ресурс] // University of Victoria (від 2013). – Режим доступу: https://dspace.library.uvic.ca:8443/bitstream/handle/1828/4653/Mortimore_Lisa_PhD_2013.pdf?sequence=3.

9. Schoote, A. V. Eco-Activism: What it is and Why it is Relevant [Електронний ресурс] // WECF (від 13 квітня 2018). – Режим доступу <http://www.wecf.eu/english/articles/2018/04/Eco-Activism.php>.

10. The Swedish 15-year-old who's cutting class to fight the climate crisis [Електронний ресурс] // The Guardian (від 1 вересня 2018). – Режим доступу: <https://www.theguardian.com/science/2018/sep/01/swedish-15-year-old-cutting-class-to-fight-the-climate-crisis>.

11. The youth have seen enough [Електронний ресурс] // Greenpeace International (від 4 січня 2019). – Режим доступу: <https://www.greenpeace.org/international/story/20260/the-youth-have-seen-enough/>.

12. Trump says 'climate change goes both ways' [Електронний ресурс] // BBC News (від 5 червня 2019). – Режим доступу: <https://www.bbc.com/news/world-us-canada-48531019>.

13. Watts. J. UN moves towards recognising human right to a healthy

environment [Електронний ресурс] // The Guardian (від 9 березня 2018). – Режим доступу: <https://www.theguardian.com/environment/2018/mar/09/un-moves-towards-recognising-human-right-to-a-healthy-environment>.

14. What is environmental activism? [Електронний ресурс] // Conserve Energy Future. – Режим доступу: <https://www.conserve-energy-future.com/importance-types-examples-environmental-activism.php>.

15. Woodward, A., De Luce, I. How 16-year-old Greta Thunberg became the face of climate-change activism [Електронний ресурс] // Business Insider (від 24 вересня 2019). – Режим доступу: <https://www.businessinsider.com/greta-thunberg-bio-climate-change-activist-2019-9>.

Андріана Вовк,

студентка Інституту гуманітарних та соціальних наук Національного
університету «Львівська політехніка»